

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

του Τάκη Μενδράκου

ΤΩΝ ΑΦΑΝΩΝ ΗΡΩΩΝ

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ

«Η κεφαλή»

(Πεζογράφημα)

Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ, Αθήνα 1994

Σε μια εποχή που στα Βαλκάνια οι ανακατατάξεις, οι ζυμώσεις, οι παρεμβάσεις των ισχυρών και η καχυποψία ανάμεσα στις γειτονικές χώρες φορτίζουν με ιδιαίτερη ένταση την ατμόσφαιρα, δυο Μακεδόνες πεζογράφοι επαναφέρουν με τα αφηγηματικά τους κείμενα κάποιες μισοφωτισμένες σελίδες από την ιστορία του μακεδονικού αγώνα, επιλέγοντας ο καθένας από ένα μαρτυρικό ήρωα εκείνης της περιόδου: Τον Τέλλο Άγαπηνό ο Πάνος Θεοδωρίδης με «Το ηχομυθιστόρημα του Καπετάν Άγρα» και τον Παύλο Μελά ο Νίκος Μπακόλας με το πεζογράφημα «Η κεφαλή».

Η θεματική αιτή σύμπτωση ή, καλύτερα, συγγένεια μπορεί να αγγίζει την ίδια ευαίσθητη χορδή του ελληνισμού· μπορεί, ακόμα, να δίνει κι άλλο ένα δείγμα εισβολής της Ιστορίας στο χώρο της Λογοτεχνίας, δεν συνεπάγεται όμως και μια ανάλογη μορφολογική και εκφραστική ταύτιση. Ο Πάνος Θεοδωρίδης οικοδομεί το μυθιστόρημά του με τα υλικά μιας ευρηματικής και προχωρημένης γραφής με έντονα στοιχεία πειραματισμού, ενώ ο Νίκος Μπακόλας χρησιμοποιεί την ευρηματικότητά του μέσα από τη γνωστή μας σύγχρονη αφηγηματική του δεξιοτεχνία.

Δημοσιογράφος, θεατρικός συγγραφέας και πεζογράφος ο Νίκος Μπακόλας (Θεσσαλονίκη, 1927) πρωτοεμφανίζεται το 1955 με διηγήματα που δημοσιεύει σε περιοδικά, αλλά παρουσιάζει την πρώτη του νουβέλα «Μην κλαις αγαπημένη» το 1958. Από τότε ακολουθούν άλλα έξι πεζογραφικά βιβλία, ανάμεσα σ' αυτά και «Η μεγάλη πλατεία» (1987) που του χαρίζει το Α' Κρατικό Βραβείο Μυθιστορήματος.

Δεν θα ήταν εύκολο να κατατάξει κανείς την «Κεφαλή» σε κάποιο ορισμένο είδος του αφηγηματικού λόγου, γι' αυτό και ο ίδιος ο συγγραφέας επιλέγει τον χαρακτηρισμό «πεζογράφημα». Χρόνος, η πρώτη δεκαετία του αιώνα και τόπος τα χωριά της

Δυτικής Μακεδονίας, όπου ένας νεαρός Βορειοηπειρώτης μακεδονομάχος αναλαμβάνει και διεκπεραιώνει μια δύσκολη και επικίνδυνη αποστολή. Όλ' αυτά φθάνουν στην αντίληψη του αναγνώστη από ένα χειρόγραφο, που εμπιστεύονται στο συγγραφέα κάποιοι απόγονοι του αγωνιστή.

Μπορεί η ιδέα ή το εύρημα του παλιού χειρογράφου, των για καιρό χαμένων απομνημονευμάτων και των κιτρινισμένων από το χρόνο επιστολών να μην είναι καινούριο, δεδομένου ότι χρησιμοποιήθηκε από τους Σ. Μυριβήλη, Φ. Κόντογλου, τελευταία από τη Μαρία Ευσταθιάδη και πολλούς άλλους, όμως η μορφή που παίρνει στα χέρια του Νίκου Μπακόλα είναι ολότελα διαφορετική, τόσο ώστε ο αναγνώστης να αμφιβάλει τελικά αν πρόκειται για τέχνασμα ή για πραγματικό γεγονός.

Το κείμενο, ουσιαστικά, χωρίζεται σε τρία μέρη: Στο πρώτο ο συγγραφέας αναφέρεται στην εύρεση του χειρογράφου, στα τυπικά χαρακτηριστικά του και στο βίο του απομνημονευματογράφου. Το δεύτερο είναι αυτό καθαυτό το χειρόγραφο, διαμορφωμένο σε τέσ-

σερα κεφάλαια, όπου περιγράφεται και η σαρανταοκτάωρης διάρκειας αποστολή του ταπεινού ήρωα και, τέλος, στο τρίτο μέρος, όπου ο πεζογράφος, για να γίνει ακόμα πιο πειστικός, εκθέτει τις διάφορες εκδοχές για την προέλευση και πατρότητα του κειμένου.

Πέρα από το γεγονός ότι με το τελευταίο για την ώρα βιβλίο του ο Νίκος Μπακόλας εξομολογείται τη βαθιά του ανησυχία για την τύχη της μόνιμα αγωνιζόμενης και δοκιμαζόμενης φυλής, επικαλούμενος μορφές που στήριξαν το πνεύμα του ελληνισμού ή της ορθοδοξίας—όπως των Ζήνωνα Ελεάτη, Αριστοτέλη, Παύλου Μελά, Γιάννη Βλαχογιάννη και πολλών άλλων— αποδεικνύει για μια ακόμα φορά τις μεγάλες πεζογραφικές του αρετές. Μετά την αξιοσημεί-

ωτη σύνθεση «Η μεγάλη πλατεία», μέσα σ' ένα μικρό βιβλίο, μόλις εκατόν είκοσι σελίδων, κατορθώνει να μετουσιώσει μια ευρύτατη παιδεία και φαντασία σ' ένα λόγο υψηλής ποιότητας, όπου το πραγματικό αναβαπτίζεται μέσα στο ονειρικό, η ποίηση τονώνει και πλουτίζει την αφήγηση και η μεγάλη γλωσσική γκάμα χαράζει έντονα την προσωπογραφία των αφανών και ταπεινών εκείνων, που ισάξια σήκωσαν το βάρος της εθνικής εγρήγορσης.

